

ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ БАРАКА ОБАМИ: РОСІЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Пітей Н. А.,

аспірант кафедри міжнародних відносин

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті досліджено основні принципи та концептуальні підходи Б. Обама щодо формування зовнішньополітичного курсу, проаналізовано «російський контекст» основних нормативно-правових актів, заяв та декларації адміністрації США, висвітлено еволюції підходів Білого дому щодо Російської Федерації упродовж 2009–2016 рр.

В статье исследованы основные принципы и концептуальные подходы Б. Обамы к формированию внешнеполитического курса, проанализирован «русский контекст» основных нормативно-правовых актов, заявлений и деклараций администрации США, освещены эволюции подходов Белого дома в отношении к Российской Федерации в течение 2009–2016 гг.

The article examines the basic principles and conceptual approaches of Barack Obama to the formation of the foreign policy course, analyzes the “Russian context” of the basic legal laws and regulations, declarations and statements of the U. S. administration, and highlights the evolution of the White House approaches to the Russian Federation during 2009–2016.

Ключові слова: США, Російська Федерація, зовнішня політика, американсько-російські двосторонні відносини, «Доктрина Обама».

Постановка проблеми. 44-й президент США Барак Обама (20 січня 2009 р. – 20 січня 2017 р.) належить до американських лідерів, політика якого викликала найбільш контроверсійні оцінки сучасників та експертів. З одного боку, у США схвально ставились до прагнень Б. Обама змінити жорсткий зовнішньополітичний курс країни його попередників, водночас нещадно критикували та звинувачували у слабхарактерності та невпевнених діях на міжнародній арені. Прихильники зовнішньої політики Б. Обама вітали співпрацю США із союзниками та зусилля щодо завершення війни в Іраку; посередництво у переговорах щодо ядерної угоди з Іраном та нормалізацію американських відносин із Кубою; Паризьку угоду 2015 р. про глобальні зміни клімату тощо. Доволі впливові американські політики-консерватори, такі як суперник Б. Обама на виборах 2008 р. республіканець Дж. Маккейн, сенатор Пд. Кароліні Л. Грехем, звинувачували президента в тому, що він досить боязкий і неефективний [20]. З іншого боку, ліберали, включаючи Дж. Картера та Д. Кучиніч, звинувачували його в цинізмі та безтактовності [14; 25]. Звучало також багато критики щодо дій США під час Сирійської війни та російської агресії в Україні. Президентові неодноразово робилися закиди в нерішучості, непослідовності та байдужості щодо згаданих вище подій. В експертному середовищі звучали думки, що лідери інших країн вірили в силу та могутність США більше, ніж тодішній президент Б. Обама.

Слід сказати, що Росія була і залишається впливовим актором на міжнародній арені, якого адміністрація Б. Обама розглядала потенційним союзником у вирішенні глобальних проблем, пов'язаних із тероризмом, ядерною зброєю, глобальними змінами клімату тощо. Проте в межах діалогу з офіційним Вашингтоном, Росія мала кардинально інші зовнішньополітичні цілі та пріоритети, діяла методами, які не могли бути прийнятними для Білого дому. Так, Російська Федерація (далі – РФ) активно підтримувала сирійського президента Б. Асада, стосовно якого США займали жорстку позицію; за наказом російського керівництва було анексовано український Крим та відбулося вторгнення на Донбас; росіяни надали притулок колишньому працівникові Центрального розвідувального управління та Агентства національної безпеки США; керівники Кремля неодноразово заявляли, що американська система протиракетної оборони становитиме загрозу для російських стратегічних ядерних сил, тим самим «вставляли палиці в колеса» протягом реалізації згаданого вище плану на європейському континенті тощо.

Позиція найвпливовішого міжнародного актора, якими є США, а також РФ, які володіють вагомими, якщо не визначальними важелями впливу на процеси у Східній Європі, є надзвичайно важливими для нашої держави. Зазначене вище демонструє високий ступінь як суто наукової, так і практичної значущості та актуальності окресленої в межах наукової розвідки проблеми для України.

Метою статті є російський контекст зовнішньої політики адміністрації Б. Обама.

Завданнями наукової розвідки є аналіз основних нормативно-правових актів у сфері зовнішньої політики, виданих адміністрацією Б. Обама з головним акцентом на місце в них Росії; дослідження ініціатив Білого дому, які мали на меті покращення діалогу з керівництвом Кремля; висвітлення важливих міжнародних кроків з боку Росії та реакцію на них із боку США.

Вивченням базових засад зовнішньої політики адміністрації Б. Обама займалися такі науковці та експерти, як Т. Гомар, Н. Слободян, Дж. Картер, П. Бейкер, Т. Фрідман, С. Хейес. Вивченню американсько-російського міждержавного діалогу присвячені праці таких дослідників, як А. Давидов, В. Копчак, І. Баррі, Х. Купер, Е. Смейл, М. Шиар тощо. Ґрунтуючись на роботах згаданих вище авторів, у запропонованій розвідці зроблено спробу розкрити особливості позиції США в часи президентства Б. Обама щодо широкого кола питань, пов'язаних із РФ.

Американські президенти практично завжди мали свій «почерк» на міжнародній арені. Уважається, що Р. Рейган найбільшою мірою відомий своїми зусиллями щодо перемоги над комунізмом і досягнення «миру з позиції сили» [30]. Б. Клінтон найчастіше згадується в контексті військових втручань, насамперед операції в колишній Югославі [33]. Політика Дж. Буш-молодшого характеризується принципами унілатералізму, превентивної війни, а також війною з терором [37].

«Доктрина Обама» є загальноновизнаним терміном, який часто використовується для опису засад зовнішньої політики США в часи його президентства. Однак питання того, чи існувала справжня доктрина Б. Обама, до цього часу викликає дискусії. Сам Б. Обама коротко прокоментував питання про свою доктрину під час одного інтерв'ю для *New York Times*. Він заявив: «Доктрина є така: ми долучимось, але збережемо всі наші можливості» [17]. Таким чином, на противагу однозначним «Доктрині Монро», «Доктрині Картера» чи «Доктрині Буша», «Доктрина Обама» не є чітко сформульованою зовнішньополітичною концепцією, яка б реалізувалася на практиці його адміністрацією. Загалом, визнається, що в основі цієї доктрини лежить наголос на переговорах та співпраці.

Варто наголосити на тому, що формування «Доктрини Обама» розпочалося тоді, коли Б. Обама був ще кандидатом у президенти. Так, під час передвиборчих дебатів він зазначив, що його доктрина «не буде такою ж, як доктрина Дж. Буша-молодшого, тому що світ складний». Обама також додав, що США доведеться «розглядати безпеку з точки зору загальної безпеки та загального процвітання з іншими народами та країнами» [16]. Ключовими елементами «Доктрини Обама» можна згадати п'ять основних цілей зовнішньої політики, окреслених майбутнім президентом під час виступу в Центрі Вудро Вільсона 15 липня 2008 р. Тоді він наголосив на важливості припинення війни в Іраку, закінчення боротьби проти Аль-Каїди і Талібану, забезпечення ядерних озброєнь і матеріалів від терористів та країн-ізоїв, досягнення «справжньої енергетичної безпеки» і відновлення альянсів для вирішення завдань ХХІ століття [27].

Після інавгурації Б. Обама 20 січня 2009 р. політичні експерти почали висловлювати припущення про появу чіткої зовнішньополітичної концепції Б. Обама. Пропозиція про закриття американської в'язниці в затоці Гуантанамо, відмова від гасла «Глобальна війна з тероризмом» та примирення з Росією через відмову від програми ПРО Дж. Буша-молодшого були прийняті як чіткі ознаки відмови від принципів адміністрації попередника Б. Обама.

Пізніше, у квітні 2009 р., на Саміті Америк у Тринідаді та Тобаго, президентові знову було поставлено питання про «Доктрину Обама». Президент відповів, що «США залишаються наймогутнішою, найбагатшою країною на Землі, але ми – лише одна нація, і що проблеми, з якими стикаємося, незалежно від того, чи це наркокартелі, чи зміна клімату або ж тероризм, одна країна вирішити цих проблем не може» [18]. Крім того, Б. Обама висловив бажання шукати дружби з усіма, повернувшись до «Політики добросусідства» Ф. Рузвельта. «Я заявляю вам, що ми прагнемо до рівноправного партнерства. У наших стосунках немає старшого партнера та молодшого партнера... Існує просто зацікавленість, заснована на взаємній повазі, спільних інтересах та спільних цінностях» [31], – наголосив він.

Питання «Доктрини Обама» також виходило на перший план у зв'язку з його промовою на церемонії вручення Нобелівської премії миру в Осло у грудні 2009 р. У своєму виступі Б. Обама неодноразово згадував війну в Афганістані, зазначаючи, що ненасильницькі рухи колись теж не могли б зупинити німецьких фашистів, тим самим частково називаючи воєнні дії необхідними на той момент. Також новообраний президент США закликав міжнародну спільноту до співпраці і наголосив на необхідності багатосторонньої дипломатії у вирішенні проблем. Іншими важливими питаннями, які озвучив Б. Обама, були такі: необхідність співпраці у сфері скорочення озброєнь, початок переговорів з Іраном, проблема глобального потепління тощо. Порівнюючи себе з іншими видатними постатями, котрі отримали цю нагороду, президент США зазначив, що «його досягнення є значно менші» і припустив, що «йому вручили цю нагороду не за те, що він зробив, а за те, що він мав на меті втілити в життя» [29].

У травні 2010 р. адміністрація Б. Обама опублікувала Стратегію національної безпеки, де було закріплено основні зовнішньополітичні пріоритети та цінності США. У документі йшлося про необхідність активізації взаємодії з Росією, Китаєм та Індією. У Стратегії 2010 р. пріоритетними завданнями

визначено нерозповсюдження зброї та зміна клімату. Також робився наголос на тому, що безпека Сполучених Штатів залежить від відродження американської економіки [22, с. 1–6]. У документі також уперше пропонувалося інтегрувати основні інструменти зовнішньої політики: дипломатію, економічні інструменти, розвідку, сили забезпечення внутрішньої безпеки, військову силу. Варто наголосити на тому, що проблема забезпечення національної безпеки традиційно обмежувалась питаннями військової та зовнішньої політики. Водночас проблеми внутрішньої політики та економічного розвитку сюди не включалися. Адміністрація Б. Обама, відступивши від звичних підходів, розширила поняття національної безпеки. Документ задекларував рішучість США зберігати в майбутньому власну військову перевагу та здатність «взяти гору» над будь-яким потенційним противником. Важливою особливістю розробленої адміністрацією Б. Обама Стратегії безпеки 2010 р. стало фактичне нівелювання положень «Доктрини Дж.Буша-молодшого» в плані можливості ведення кількох превентивних війн одночасно. Окрім цього, передбачалося розширення переліку інструментів «м'якої сили» та підтримка конструктивних дипломатичних ініціатив [8, с. 61].

Багато політичних аналітиків зазначали, що така політика, започаткована Б. Обамою, призвела до послаблення США щодо таких інших країн, як Росія, Китай та Північна Корея, а також послаблення позицій на міжнародній арені.

Нові тенденції в контексті «Доктрини Обама» можна простежити в рамках виступу Президента у Вест-Пойнті в травні 2014 р. Він тоді зазначив, що «Сполучені Штати будуть використовувати військову силу, якщо це буде потрібно в односторонньому порядку, коли основні інтереси вимагатимуть», а для непрямих загроз або гуманітарних криз «ми повинні мобілізувати партнерів для здійснення колективних дій» [32].

У лютому 2015 р. була опублікована друга і остання Стратегія національної безпеки США за президентства Б. Обама. На появу цього документа очікували раніше, проте швидка зміна міжнародної ситуації, включаючи кризу на Близькому Сході і агресію Росії проти України, зумовила складність підготовки стратегії та затримку її фінального тексту.

Суттєві зміни у світі і в самій Америці останніми роками зумовили нові акценти у ній (порівняно зі Стратегією 2010 р.). Серед найбільш серйозних загроз національній і глобальній безпеці у преамбулі названо насильницький екстремізм, зростання ризику терористичних атак на Америку і її союзників, зростання загроз у сфері кібербезпеки, агресію Росії, посилення впливу зміни клімату і спалаху інфекційних хвороб [23, с. 1].

Спільною для документів 2010 р. і 2015 р. є теза про те, що США діятимуть одноосібно проти загроз ключовим інтересам, проте вони значно сильніші у разі організації колективних дій. Також в обох стратегіях незмінними залишилися основні національні інтереси США. Це безпека США, громадян, союзників і партнерів; сильна, інноваційна і зростаюча економіка США у відкритій міжнародній економічній системі, яка сприяє можливостям і процвітанню; повага до універсальних цінностей усередині держави і в усьому світі; міжнародний порядок, заснований на правилах, з американським лідерством, спрямованим на посилення співробітництва у справі протидії глобальним викликам [23, с. 2].

Закономірно, що фундаментальні відмінності в обох документах пов'язані з Російською Федерацією. Так, у документі зразка 2010 р. підкреслювалося, що останнім часом Москва повернула собі втрачені позиції на світовій арені, ставши повноцінним членом міжнародного співтовариства, з думкою якого не можна не рахуватися. Тут також ішлося про прагнення надалі розвивати взаємовигідні відносини з РФ, центром яких мали бути скорочення ядерних арсеналів і нерозповсюдження зброї масового знищення, боротьба з екстремізмом, а також економічне партнерство з метою підвищення добробуту громадян обох держав. У кінці «російської» частини документа висловлювалася надія на співпрацю з РФ на азійських і європейських ринках. Однак при цьому зазначалося, що Вашингтон буде всіма силами підтримувати незалежність і територіальну цілісність сусідніх із Росією держав [22, с. 44].

У новій Стратегії 2015 р. неодноразово згадувалося про російську агресію в Україні, про її вплив на американські цінності та основні сфери безпеки. «Ми будемо продовжувати накладати на Росію значні санкції, протидіяти оманливій пропаганді Москви з непрозорою істиною. Ми будемо перешкоджати російській агресії, залишатимемося пильними до її стратегічних можливостей і (якщо необхідно) допоможемо нашим союзникам та партнерам протистояти російському насильству в довгостроковій перспективі. Водночас ми залишаємо відкритими двері для більш тісної співпраці з Росією в галузях, що становлять спільні інтереси, якщо вона вибере інший шлях – шлях мирного співробітництва, який поважає суверенітет та демократичний розвиток сусідніх держав», – зазначалось у документі зразка 2015 р. [23, с. 25].

Таким чином, змінювався і практичний складник зовнішньополітичної діяльності США щодо РФ у часи президентства Б. Обама. Спочатку мали місце позитивні тенденції, які свідчили про можливість поглиблення відносин між країнами. Президент Росії Д. Медведєв (2008–2012 рр.) та президент США Б. Обама продемонстрували потепління у відносинах на саміті Великої двадцятки 2009 р. в Лондоні та виголосили спільну заяву, в якій ішлося про «новий початок» відносин «США – РФ» [15].

У березні 2009 р. у Женеві (вперше після приходу в США нової адміністрації) зустрілись глави зовнішньополітичних відомств РФ та США – С. Лавров та Х. Клінтон відповідно. Зустріч почалась із політичного конфузу. Х. Клінтон піднесла С. Лаврову символічну «кнопку перезавантаження». Метафора «перезавантаження» означала готовність США почати відносини з Росією з чистого аркуша. Однак С. Лавров звернув увагу на неточність в написах на кнопці, виконаної латинськими буквами. Він зазначив, що замість «перезавантаження» було написано «перевантаження». Попри такий казус, сторони все-таки натиснули кнопку і вирішили створити робочий план підготовки нового американсько-російського договору про скорочення стратегічних наступальних озброєнь. Водночас обидві сторони визнали, що між країнами залишається низка таких розбіжностей, як статус Косова, російське вторгнення в Грузію, ядерна програма Ірану тощо [5]. Потрібно сказати, що в підсумку обидві сторони залишились задоволеними заданим тоном діалогу.

Наступним кроком у межах «перезавантаження» став московський візит Б. Обами на початку липня 2009 р., під час якого він наголосив, що «Америка хоче сильної, мирної та процвітаючої Росії. Ця віра пов'язана з повагою до російського народу та спільною історією між країнами, яка виходить за межі конкуренції» [28].

Одним із головних результатів у зміні тональності двостороннього діалогу можна назвати підписання у 2010 р. договору про скорочення запасів ядерної зброї СНО-3 [12]. СНО-3 був продовженням СНО-1 та СНО-2, підписаних 31 липня 1991 р. та 3 січня 1993 р. відповідно. Слід додати, що попередній договір СНО-2 так і не набув чинності, незважаючи на те, що він був ратифікований парламентами обох держав. Це було зумовлено виходом РФ із цього договору у відповідь на вихід США із ОСО-1 від 1972 р. (Тимчасової угоди про деякі заходи в галузі обмеження стратегічних наступальних озброєнь). Вихід РФ з договору СНО-2 зумовлював необхідність підписання нової угоди у цій сфері. Нею став Московський договір (анг. SORT) [38], або ж Угода про скорочення стратегічних наступальних потенціалів від 24 травня 2002 р. Діяв відповідний документ із червня 2003 р. по лютий 2011 р., коли його було замінено згаданим вище СНО-3 [24].

Празька угода СНО-3, на нашу думку, мала значно більший PR-складник, ніж реальний внесок у справу «зробити світ кращим». Безсумнівно, те, що ядерної зброї стане менше, є позитивним фактом. Обидві країни мали скоротити власні наступальні ядерні арсенали десь на третину – до 1550 боєголовок і 800 носіїв із так званої ядерної тріади (міжконтинентальні балістичні ракети, стратегічні бомбардувальники й балістичні ракети підводних човнів) [6]. Однак кожен із підписантів документа закономірно орієнтувався на отримання насамперед власних дивідендів. Росія таким чином легітимізувала процес скорочення своїх стратегічних ядерних сил (далі – СЯС) через застарілість, з одного боку, і через фізичну неспроможність їх поновити – з іншого. Свої дивіденди отримали й Сполучені Штати. Б. Обама нарешті зміг занести «зараховано» в залікову книжку Нобелівського стипендіата, адже диплом головного світового миротворця 44-й президент США отримав дещо авансом [6]. Варто також додати, що при цьому підписаний у Празі договір СНО-3 жодним чином не мав позначитись на планах Пентагону розгорнути елементи системи протиракетної оборони (далі – ПРО) в Східній Європі.

Незважаючи на зазначені вище позитивні зрушення, станом на 2012 р. стало зрозуміло, що справжнього «перезавантаження» між США та РФ не відбулося. Уже 12 квітня 2013 р. американська преса опублікувала так званий «Список Магнітського». Він також відомий як «Список Кардіна» – перелік осіб, згідно з позицією його укладачів, які є відповідальними за утримання під вартою, жорстоке поводження та смерть аудитора С. Магнітського, а також інші грубі порушення прав людини в РФ, та серію великих розкрадань грошових засобів із російського бюджету під виглядом повернення податків, розкритих групою юристів та аудиторів, включно із С. Магнітським [10].

Реакція з боку Кремля також не забарилася. Росія відповіла власним списком. Законопроект, який забороняв американським громадянам усиновлювати сиріт із Росії, неофіційно назвали «Законом імені Д. Яковлева» [1]. Назву такий список отримав у пам'ять про померлого у США 21-місячного хлопчика, якого всиновили громадяни США.

Варто наголосити, що «Акт Магнітського» був прийнятий США у момент правління американської адміністрації, ймовірно, найменш налаштованої на протистояння. Таким чином, відповідний факт засвідчив відхід Білого дому від ілюзій, що тогочасна Росія може стати демократичною країною [2].

Додатковим подразником для відносин США та РФ послужила справа з Е. Сноуденом. Американський програміст, системний адміністратор, колишній працівник Центрального розвідувального управління (далі – ЦРУ) та Агентства національної безпеки (далі – АНБ) США на початку червня 2013 р. передав газетам The Guardian і The Washington Post інформацію про стеження АНБ США за інформаційними системами багатьох країн світу, що спричинило низку міжнародних скандалів. Е. Сноуден був заочно звинувачений у шпигунстві й оголошений у міжнародний розшук. Невдовзі він покинув США: спочатку втік до Гонконгу, а потім до Росії. Тут 1 серпня 2013 р. Е. Сноуден отримав тимчасовий політичний притулок.

Білий дім був стривожений одкровеннями Е. Сноудена. Скандал ставив американську владу у двозначне становище. Адже одним із головних елементів своєї зовнішньої політики США декларували свободу висловлювань, особливо в мережі Інтернет, і водночас із метою протистояння тероризму здійснювали безпрецедентну програму стеження за громадянами своєї країни та мільйонів громадян іноземних держав [4, с. 38–39].

Питання ПРО завжди відіграло важливу роль у відносинах між РФ та США. У вересні 2009 р. президент Б. Обама оголосив новий «Європейський поетапний адаптивний підхід» (далі – ЕРАА) щодо ПРО в Європі, відмовившись від реалізації програми Дж. Буша-молодшого. Через незліченні технічні складнощі ідея попередника Б. Обама так і не була реалізована і трансформувалася в наземну систему оборони, елементи якої було розміщено на Алясці і в Каліфорнії [7]. Нова адміністрація США оголосила про необхідність запровадження більш гнучкої системи оборони, яка б ґрунтувалася на комплексах корабельного базування SM-3. Таке рішення було продиктовано новими даними розвідки, відповідно до яких балістичних ракет великої дальності в Ірані не було виявлено [13].

У межах ЕРАА було заплановано таке: на першому етапі (до кінця 2011 р.) – розгортання в Середземному, Адріатичному та Егейському морях до трьох надводних кораблів Військово-морських сил Збройних сил США (далі – ВМС ЗС США) з протиракетами SM-3 Block IA, а також на території Туреччини мобільної радіолокаційної станції (далі – РЛС) передового базування AN/TPY-2. Мета цього етапу – захист країн Південної Європи від балістичних ракет меншої дальності. На другому етапі (2012–2015 рр.) передбачалось переоснащення надводних кораблів ВМС ЗС США вдосконаленими протиракетами SM-3 Block IB і розгортання на території Румунії комплексу ПРО Aegis Ashore наземного базування з протиракетами SM-3 Block IB. Такі заходи мали забезпечити захист країн Південної та Східної Європи від балістичних ракет середнього й малого радіусу дії. На третьому етапі (2016–2018 рр.) планували розгортання в Північному та Балтійському морях кораблів ВМС ЗС США з новими протиракетами SM-3 Block IIA, а також на території Польщі комплексу ПРО Aegis Ashore з аналогічними протиракетами. Завдяки вжиттю таких заходів, передбачалося забезпечення захисту всіх країн Європи від балістичних ракет середньої дальності. На четвертому етапі (2019–2020 рр.) планувалося розгортання в Європі найбільш досконалих і потужних протиракет SM-3 Block IIB наземного та морського базування з поліпшеними характеристиками. У результаті виконання цього етапу мав бути забезпечений захист усіх країн Європи від балістичних ракет різного призначення, зокрема МБР, а також можливої майбутньої загрози МБР для США [9, с.13].

Таким чином, на відміну від адміністрації Дж. Буша-молодшого, яка зосереджувала увагу на МБР, яких Іран не мав, план Б. Обама був більш орієнтований на реальні наступальні можливості Ірану та Північної Кореї, пов'язані з ракетами малої та середньої дальності, які могли потрапити до Південної Європи. Крім того, план Б. Обама мав поширювати оборону в рамках НАТО, поетапно охоплюючи всю Європу, тим самим посилюючи співпрацю в межах Альянсу.

Незважаючи на відмову адміністрації Б. Обама у 2013 р. від четвертого етапу ЕРАА, щодо якого в росіян були найбільші застереження, американсько-російський діалог у цілому, як і в питаннях ПРО, поступово набував усе більш негативного забарвлення. Головною причиною відповідного стану речей було погіршення загальної тональності відносин та поетапне успішне втілення нового американського плану щодо ПРО ЕРАА. Розміщення елементів ПРО на східному крилі НАТО об'єктивно сприяє посиленню американської присутності в регіоні, служить додатковим чинником консолідації євроатлантичної спільноти. Саме ці обставини, а не загроза Стратегічним ядерним силам РФ були причиною різко негативної позиції офіційного Кремля з відповідного питання.

Після Революції гідності та втечі В. Януковича з України Росія приєднала Крим. США рішуче засудили відповідні російські кроки. Уже на початку березня 2014 р. американський державний секретар Дж. Керрі, відповідаючи на питання щодо дій Росії в Криму, зазначив: «Це акт агресії. Це поведінка XIX століття в XXI» [21]. 24 березня 2014 р. США та їх союзники по «Великій вісімці» призупинили членство Росії у цьому форматі [35].

Починаючи з 2014 р., США на противагу агресивній політиці щодо України, демонструють підтримку офіційного Києва. Її практичними проявами стали поступова реалізація плану спільних із західними партнерами санкцій проти Росії; надання кредитно-фінансової допомоги Україні; невизнання приєднання Криму до РФ тощо. З березня 2014 р. по 2016 р. США наклали шість раундів санкцій. Метою таких кроків було закриття доступу до американських ринків банкам, компаніям та державним органам РФ.

Під час останньої підсумкової прес-конференції на посаді президента США Б. Обама згадав Україну та дав оцінку російським незаконним діям. «Причини, через які ми наклали санкції, – це питання ядерного озброєння, а те, що Росія зазіхнула на незалежність та суверенітет України, використавши при цьому силу... Ми маємо подбати про те, щоб не плутали поняття, чому ці санкції були запроваджені з низкою інших питань. Для США важливо захищати основні принципи, згідно з якими

великі країни не дозволяють собі ось так нападати та захоплювати менші... Україна – незалежна держава...», – зазначив президент США [3].

Згадані суперечності між США та РФ доповнювалися протистоянням двох антитерористичних коаліцій на території Сирії, очолюваних США та РФ. Суттєвим подразником для американсько-російського діалогу в контексті вирішення близькосхідної проблеми виступили хімічні атаки сирійських урядових військ, які були здійснені за підтримки російської антитерористичної коаліції.

На початку жовтня 2015 р. американський президент Б. Обама назвав спосіб, у який Росія проводила свою військову кампанію в Сирії, «рецептом катастрофи» [26]. Вищі американські військові чиновники виключили військове співробітництво з Росією в Сирії [11]. Міністр оборони США Е. Картер та інші високопосадовці США заявили, що кампанія Росії була спрямована на підтримку Б. Асада, якого президент США Б. Обама неодноразово закликав залишити владу. Можна стверджувати, що Росія атакувала практично всі території, окрім тих, котрі контролювались Ісламською Державою [34]. 3 жовтня 2016 р. офіційний Вашингтон в односторонньому порядку припинив американсько-російські переговори щодо Сирії, що було представлено як реакція уряду США на повторний напад сирійських та російських військ на Алеппо [36].

Висновки. Підсумовуючи, слід сказати, що дотепер експерти та політологи не можуть з упевненістю сказати те, чи була у 44-го президента США повноцінна зовнішньополітична доктрина. «Доктрина Обама» – це загальний термін, який використовують для опису основних засад зовнішньої політики США впродовж 2009–2016 рр. До них варто віднести пріоритетність переговорів та співпраці над конфронтацією, акценти на багатосторонню дипломатію у вирішенні міжнародних проблем, співпрацю із союзниками в межах міжнародних організацій та різних альянсів, спільну боротьбу з тероризмом, співпрацю в сфері скорочення озброєнь тощо.

Основними нормативно-правовими актами у сфері зовнішньополітичної діяльності, виданими адміністрацією Б. Обама, були Стратегії національної безпеки зразка 2010 р. і 2015 р. Слід зауважити, що попри те, що документи мають багато спільного, положення, які стосуються РФ, закономірно суттєво різняться між собою. У своїх передвиборчих заявах, а згодом під час виступів як президента США, Б. Обама неодноразово стверджував, що Америці варто покращувати відносини з країнами, які розвиваються і набувають політичної ваги на міжнародній арені, зокрема з РФ. Це було відображено у Стратегії 2010 р.

Така позиція призвела до потепління і початку «перезавантаження» відносин між РФ та США. Проте повноцінного «перезавантаження» не відбулось, адже занадто різні національні цінності та інтереси перешкоджали взаєморозумінню і співпраці між державами. Відхід від демократії, порушення норм міжнародного права Росією призвели до значного погіршення взаємин.

Протистояння в Сирії та Ірані; так звана «війна списків» («Закон Магнітського» та «Закон Яковлева»); скандальна справа із колишнім співробітником ЦРУ Е. Сноуденом; питання розміщення ЄвроПРО на східному крилі НАТО, що об'єктивно сприяло посиленню американської присутності в регіоні та служило додатковим чинником консолідації євроатлантичної спільноти; незаконна анексія АРК Крим та гібридна війна на Сході України і відповідно санкції щодо РФ зумовили загострення та погіршення відносин між обома країнами.

Такий стан речей знайшов своє відображення в новій Стратегії 2015 р., де РФ характеризувався як агресор та порушник норм міжнародного права.

Література:

1. Владимир Путин подписал «антимангнитский» закон. URL: <http://www.forbes.ru/news/231615-vladimir-putin-podpisal-antimagnitskii-zakon>
2. Война «списков». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/mirovye-diskussii/voyna-spiskov>
3. Вплив епохи Барака Обама на Україну. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28243094.html>
4. Гомар Т. Що ховається за справою Сноудена? Зовнішні справи. 2013. № 11 С. 38–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_11_12
5. Давыдов А. Не «перегрузка», а «перезагрузка»! URL: <https://www.svoboda.org/a/1505774.html>
6. Копчак В. Мифология пацифизма. URL: <http://cacds.org.ua/ru/publications/120>
7. Противоракетная оборона: Барак Обама против Джорджа Буша. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2009/10/02/41116-protivoraketnaya-oborona-barak-obama-protiv-dzhordzha-busha>
8. Слободян Н. Зовнішня політика «змін» Барака Обама. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/istorija/articles/slobodian-n-foreign-policy-of-the-changes-b-obama_24815.pdf
9. Соколюк О. Плани та попередні результати створення США системи протиракетної оборони в Європі. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/2-1458212934.pdf>
10. США готуються опублікувати «список Магнітського». URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/04/130412_usa_magnitsky_list_rl

11. As Russia escalates, U.S. rules out military cooperation in Syria. October 7, 2015. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-usa-cooperation/as-russia-escalates-u-s-rules-out-military-cooperation-in-syria-idUSKCN0S11EH20151007>
12. Baker P, Barry E. Russia and U.S. report breakthrough on arms. March 24, 2010. URL: <https://www.nytimes.com/2010/03/25/world/europe/25start.html>
13. Baker P. Obama reshapes a missile shield to blunt Tehran. September 17, 2009. URL: <http://www.nytimes.com/2009/09/18/world/europe/18shield.html>
14. Carter J.: "America no longer has a functioning democracy". July 17, 2013. URL: <http://dailycaller.com/2013/07/17/jimmy-carter-america-no-longer-has-a-functioning-democracy/>
15. Cooper H. Promises of "Fresh Start" for U.S.-Russia Relations. April 1, 2009. URL: https://www.nytimes.com/2009/04/02/world/europe/02arms.html?_r=1&hp
16. Democratic presidential debate on NPR. December 4, 2007. URL: <https://www.nytimes.com/2007/12/04/us/politics/04transcript-debate.html>
17. Friedman T. L. Iran and the Obama Doctrine. April 5, 2015. URL: https://www.nytimes.com/2015/04/06/opinion/thomas-friedman-the-obama-doctrine-and-iran-interview.html?_r=0
18. Hayes S. F. Thoughts on an "Obama Doctrine". December 10, 2009. URL: <https://www.weeklystandard.com/stephen-f-hayes/thoughts-on-an-obama-doctrine>
19. John McCain and Lindsey Graham attack Obama ahead of final debate. October 22, 2012. URL: <https://www.theguardian.com/world/2012/oct/22/mccain-graham-obama-foreign-policy>
20. John McCain attacks Obama's "failed leadership" on foreign policy (video). October 22, 2012. URL: https://www.huffingtonpost.com/2012/10/22/john-mccain-obama-foreign-policy_n_2003777.html
21. Meet the press transcript. March 2, 2014. URL: <https://www.nbcnews.com/meet-the-press/meet-press-transcript-march-2-2014-n42471>
22. National Security Strategy 2010. URL: <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>
23. National Security Strategy 2015. URL: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>
24. New START. URL: <https://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>
25. Obama administration must account to Congress for targeted assassinations. November 16, 2012. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/nov/16/obama-administration-account-congress-targeted-assassinations>
26. Obama says Russian strategy in Syria is "recipe for disaster". October 2, 2015. URL: <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/02/us-coalition-warns-russia-putin-extremism-syria-isis>
27. Obama speech on foreign policy. July 15, 2008. URL: <https://www.c-span.org/video/?206404-1/obama-speech-foreign-policy&start=86>
28. Obama: U.S. wants strong, peaceful Russia. July 7, 2009. URL: <http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/07/07/obama.moscow/>
29. President Obama's Nobel peace prize acceptance speech from Oslo, Norway. URL: https://www.youtube.com/watch?v=k3uU_mCNcKM
30. Reagan L. C.: "Peace through strength". August 19, 1980. URL: https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1980/08/19/reagan-peace-through-strength/f343ddc5-fbda-49fc-a524-6fbc29df-b312/?utm_term=.c85893523249
31. Remarks by the President at the summit of the Americas opening ceremony. April 17, 2009. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-summit-americas-opening-ceremony>
32. Remarks by the President at the United States Military Academy commencement ceremony. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>
33. Riley R. L. Bill Clinton: foreign affairs. URL: <https://millercenter.org/president/clinton/foreign-affairs>
34. Russians strike targets in Syria, but not ISIS areas. September 30, 2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/10/01/world/europe/russia-airstrikes-syria.html>
35. Smale A., Shear M. Russia is ousted from Group of 8 by the U.S. and allies. March 24, 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/03/25/world/europe/obama-russia-crimea.html>
36. Tension with Russia rises as U.S. halts Syria negotiations. October 3, 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/10/04/world/middleeast/us-suspends-talks-with-russia-on-syria.html>
37. The Bush Doctrine and the U.S. military. URL: <http://www.peace.ca/bushdoctrine.htm>
38. Treaty between the United States of America and Russian Federation on strategic offensive reductions (the Moscow Treaty). URL: <https://www.state.gov/t/avc/trty/127129.htm>